

**Новиков А. О.**

Глухівський національний педагогічний  
університет імені Олександра Довженка

## ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ІМІТАЦІЯ» В ОДНОЙМЕННОМУ РОМАНІ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО

У статті наголошується, що один із найцікавіших творів Євгенії Кононенко роман «Імітація», який за жанром є детективом, за постановкою складних інтелектуальних та філософських проблем виходить за межі цього жанрового утворення. В центрі уваги автора розвідки – головна героїня роману, непересічна особистість і інтелектуалка Мар'яна Хрипович, яка нібито категорично не сприймає жодної сірості чи імітації справжніх цінностей – як духовних, так і матеріальних. Свої переконання вона публічно проповідує з екранів телевізорів й зі сторінок престижних газет і, на перший погляд, щиро намагається втілити їх у життя, обіймаючи посаду заступниці директора міжнародної фундації підтримки обдарованих дітей. Мар'яна є рішучою прибічницею концепції, що підтримувати варто не дитячі установи: музичні школи, художні, концерти дитячих колективів, а яскраві обдарування, виділяючи їм великі стипендії, влаштовуючи їхні персональні виставки, концерти, оплачуючи їхнє навчання в престижних закордонних навчальних закладах. Проте насправді героїня роману постійно й цілком свідомо йде на компроміс зі своїм сумлінням. Почалося це ще в юності, коли після закінчення Художнього інституту вона, обдарована дівчина, для якої не було «нічого в світі кращого за малярство», усвідомивши ризикованість професії художниці (адже твори оцінюватимуть інші), вирішила стати мистецтвознавицею. Утім, на цьому її компроміси не закінчуються. Мар'яна навіть не гребує збагачуватися на талантах невиліковно хворих дітей, збираючи для себе приватну колекцію з їхніх картин.

Також у статті акцентується, що подібна прагматичність (хоч і менш виразна) притаманна й для поведінки найближчих друзів і колег Мар'яни – Лариси та двох Олександрів, Риженка й Чеканчука. Крім того, в дослідженні звертається увага на те, що Є. Кононенко підводить читача до думки, що доба, в яку живуть її герої – це доба імітацій, імітацій державотворення, мистецької творчості, інтелектуальних дискусій тощо.

**Ключові слова:** імітація, детектив, обдаровані діти, прагматичність, компроміси, персональні виставки, Група Пошуку Істини, скажений щур.

**Постановка проблеми.** Євгенія Кононенко – авторка низки поетичних і прозових творів. У її літературному доробку, зокрема, збірка поезій «Вальс першого снігу» (1997), збірки новел і оповідань «Повії теж виходять заміж» (2004), «КАТ» (2015), «Празька химера» (2019), романи «Зрада. ZRADA in Ukraine» (2002), «Ностальгія» (2013), «Жертва забутого майстра» (2007), «Останнє бажання» (2015) та ін. Аналізуючи доробок письменниці, дослідники зазначають, що Євгенія Кононенко «пише про сучасне суспільство, жінку та її проблеми, пише без зайвих прикрас, тому вони здаються наче вихопленими з життєвого виру» [5, с. 9].

Особливу увагу в доробку письменниці привертає роман «Імітація» (2001, 2008). За жанром це детектив, однак за постановкою складних інтелектуальних та філософських проблем твір істотно виходить за межі цього жанрового утворення. Під

таким кутом зору (проте не за рівнем художніх здобутків) «Імітацію» порівнюють з такими світовими шедеврами, як «Американська трагедія» Теодора Драйзера, «Ім'я рози» Умберто Еко, «Злочин і кара» Федора Достоєвського, що за жанром так само детективи. Як справедливо зазначає Максим Стріха, «...майстерно вибудована детективна фабула є для авторки не самоціллю, а лише нагодою поговорити про сенс життя, про дихотомію справдешності й імітації, про любов і смерть, і ще про багато інших «вічних» речей у контексті нашого прагматичного й далекого від «високих матерій» часу» [8].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Роман «Імітація» став об'єктом уваги низки вітчизняних дослідників. Досить цікаві паралелі поміж романами «Імітація» Євгенії Кононенко і «Сталінка» Олеся Ульяненка проводить Олег Соловей, зауважуючи, що в першому випадку «бачимо

погляд із соціального дна, чуємо голоси асоціальних елементів» [7, с. 58], а в другому «погляд на речі» запропоновано «очима інтелігенції, столичного бомонду. Під вогнем критики авторки опинилася частина суспільства, яку традиційно прийнято вважати сумлінням нації». Для позначення «цієї вищої касты» в неї знаходиться «дошкульний неологізм – елітарії» [7, с. 58].

На думку Роксани Харчук, «у романі Є. Кононенко маємо справу з метафорою, наприклад ідеєю імітації, що належить до сфери суб'єктивних відчуттів – один відчуває так, інший інакше». Деякої широти погляду надає «Імітації» хіба що «феміністичний дискурс сучасної української прози, райцентр Новожахів та образ бізнесмена Колі Кубова з Дружбонародівки» [9, с. 200–201].

Уляна Гамоліна і Олена Соловей розглядають твір із позиції жанрової приналежності, зазначаючи, що «роман увібрав в себе ознаки соціального, психологічного, пригодницького та детективного жанрів, а також були віднайдені елементи і жанру нуар, які поєднуються письменницею у привабливий мікст, що дозволило їй торкнутися усіх аспектів людського життя в Україні на межі ХХ–ХХІ століть» [4, с. 93].

Ірина Бетко досліджує роман крізь призму «соціально-психологічного аналізу архетипальних образів і мотивів персони» [1, с. 201], а Лариса Волощук побіжно торкається феміністичного дискурсу прози Євгенії Кононенко [3]. Навряд чи можна вважати вичерпною характеристику, яку дав роману й Максим Стіха, який зауважив, що сенс твору закодовано вже в самій його назві [8].

**Постановка завдання.** Мета розвідки – з'ясувати художню реалізацію концепту імітації в романі Є. Кононенко «Імітація» на матеріалі образів київської інтелігенції порубіжжя ХХ–ХХІ ст.

**Виклад основного матеріалу.** Ключове слово твору – *імітація*. В устах головної героїні роману Мар'яни Хрипович це чи не найстрашніша лайка. Імітація для неї – «не просто підробка чи фальшивка», а «коли сірість “косить” під яскравий талант» [6, с. 11]. Однак це лише на перший погляд. Насправді Мар'яна постійно йде на компроміси з совістю і оте «справжнє», котре для неї є начебто ідеалом, незрідка свідомо підміняє його імітацією. Притому практично завжди в її поведінці перемагає прагматичність.

Компроміси розпочались ще в юності, коли, закінчивши Художній інститут, Мар'яна – обдарована дівчина, для якої, здавалося, не існувало «нічого в світі кращого за малярство» – збаг-

нула, наскільки ризикованою є професія художниці. «Якщо до фарб не домішуєш власної крові, то ніколи нічого не вийде, а коли й домішуєш, теж може нічого не вийти» [6, с. 7]. Усвідомлення цієї незаперечної істини підштовхнуло її до компромісу: Мар'яна вирішила стати мистецтвознавицею. Цей вибір був безпрограшним, оскільки він давав можливість не самій творити, а отже, і наражатися на можливі поразки, а оцінювати твори інших, «несвідомо імітуючи талант добирати таланти» [6, с. 51].

Професія мистецтвознавиці відкрила Мар'яні значні можливості. Адже саме вона визначала, хто з обдарованих дітей отримає матеріальну допомогу, а хто – ні. Її численні компроміси обумовлені зазвичай прагматичністю. Змальовуючи портрет своєї героїні, авторка застосовує різні, в тому числі й антагоністичні фарби. З одного боку – це розумна, цілеспрямована, здатна обійняти високу посаду в міжнародній фундації підтримки обдарованих дітей особистість, а з іншого – людина, що «конкурентам мало не горло перегризла» заради мети [6, с. 51] і без вагань погодилася на роль коханки директора фонду Джері Біста.

Банальною імітацією виявилася і монографія Мар'яни «Диявол у світовій культурі ХХ століття», оскільки, за словами Олександра Риженка, вона спиралася на «сумнівні ідейки, що зароджувались під час їхніх дияволических сварок» [6, с. 49].

Не менш красномовний епізод із перснем-«реліквією», яким Мар'яна дуже хизувалася, а надто під час інтерв'ю, коли заводи́ла мову «про свою приналежність до княжих родів» [6, с. 61]. Вона зазвичай ефектно вимахувала ним, демонструючи «блакитну кров», хоча насправді коштовність виявилася підробкою – виробом київського ювеліра Геренштейна [6, с. 189]. До того ж цей її удаваний «аристократизм» погано корелювалося з її «плебейським» походженням (дівчина народилася «у будиночку без води на Саперній Слобідці. Під Лисою горою») [6, с. 46], що не було таємницею для деяких її друзів, а особливо для колишнього коханця Сашка Риженка, який у свій час і подарував їй той перстень.

Багато про що у цій площині говорить й інший штрих до портрету головної героїні роману, яка завжди акцентувала на своєму українському патріотизмі, хоча її друзям було відомо, що на житло в столиці незалежної України вона заробляла, читаючи лекції в університетах Канади і Сполучених Штатів Америки «про російську літературу, а не химерний загальнослов'янський артистизм» [6, с. 41].

Мар'яна імітує навіть свій фемінізм, свідченням чого є історія її стосунків з директором провінційної музичної школи скрипалем Анатолієм Сумцовим. Заявляючи, що «культ кохання – то наслідок нещасного, неблагополучного життя» [6, с. 89], вона водночас «гине від божевільного кохання» [6, с. 106]. Заради цього свого кохання Мар'яна, по суті, нівелювала основну свою професійну концепцію, що підтримувати варто не дитячі установи: музичні школи, художні, концерти дитячих колективів (це совкова зрівнялівка), а яскраві обдарування, виділяючи їм великі стипендії, влаштовуючи їхні персональні виставки, концерти, оплачуючи їхнє навчання у престижних навчальних закладах. Під час своїх подорожей по країні вона знаходила обдарованих дітей, талант яких «усихав без підтримки» і давала цим юним талантам надію [6, с. 51]. Однак після загибелі героїні з'ясувалося, що гроші з внутрішньої каси фундації вона везла своєму коханому Анатолію Сумцову для підтримки саме його музичної школи.

Мар'янине оточення – також суцільна імітація, в тому числі її син-підліток, у свідомості якого відбулися певні зміни після навчання в престижному лондонському коледжі, куди його, ще в перші роки Незалежності, влаштувала турботлива мати. Син цієї псевдопатріотки, фактично, відкинув свою українську ідентичність. Його справжнє ім'я – Юрко Молданський, але він вже давно став Джорджем Молданскі. Хоча, на перший погляд, попри юний вік, він інтелектуально розвинута особистість: на момент смерті матері хлопцеві було сімнадцять років, проте він вже був студентом університету і вивчив чотири іноземні мови. Та парадокс полягає в тому, що говорить він усіма цими мовами з акцентом (натяк на несправжність), але зовсім не знає української. З «російською в нього також проблеми» [6, с. 23]. За час перебування за кордоном юнак відірвався від рідних основ і посприяла цьому значною мірою сама Мар'яна. Адже відтоді, як Юрко опинився на Заході, він жодного разу «не перетинав державного кордону України». До того ж вони разом з матір'ю мали звичку відпочивати далеко від Батьківщини – «в Південній Англії або в Північній Італії, але частіше Джордж проводив свої вакації в євромолодіжних евротаборах європейського рівня» [6, с. 20].

На прикладі долі цього хлопчини постає питання, чи не надто високою є ціна, яку сплачує український народ за дещо сумнівні «західні» цінності. «Непривабливість Юрка-Джорджа водночас є мотивом-застереженням, – це не для нас,

у нас має бути своє життя. А імітація – це основа того світу, де сформувався безбачченко Юрій Молданські» [7, с. 60]. Водночас у сучасному контексті ще менш привабливими видаються і «совкові» цінності, яких ми дотримувалися в недалекому минулому й до яких так настирливо намагається повернути нас агресивний «русский мир».

Показово, що подруга Мар'яни, Лариса Лавриненко, також виховує сина того самого віку, що й Юрко, тож паралелі напрошуються самі собою. Здавалося б, перевага беззаперечно на боці Юрка, адже син Лариси не лише не досяг подібних успіхів, а й поводить як справжній бовдур. Проте, як слушно зауважує Олександр Чеканчук, «Ярослав – звичайний підліток, який ось-ось переросте свою дурість» [6, с. 111], тоді як Юрко «став таким собі охайним євробіороботом» [6, с. 23]. Саме це і є відповідь на закономірне запитання: хто з них справжній, а хто – лише імітація.

У тому самому ракурсі авторка розглядає й Мар'яниних колег та друзів. Керівник фонду Джері Біст доволі швидко знайшов заміну загиблій коханці. Щоправда, насправді цю заміну підібрала йому Лариса, а він охоче погодився. Новою пасією директора стала Галя – дівчина з вищою освітою, проте доволі обмежена інтелектуально, яку офіційно працевлаштували на посаду референтки. Проте американцю дівчина більше цікава як сексуальний об'єкт. «Галя не розуміє гумору, але добре розуміє англійську мову. <...> На третій день Джері уже замикається з Галею у своєму кабінеті. Мар'яна ніколи не падала так низько» [6, с. 146].

Отже, немає жодного сумніву, що Галя лише імітація Мар'яни. Такою ж її імітацією на посаді заступниці директора фундації, вочевидь, виступає й Лариса, чий фаховий та інтелектуальний рівень помітно поступається Мар'яниному. Ба більше, сам директор – не менш затятий імітатор, адже його цілком влаштовує «фальшивка». Показовою є його перша реакція на загибель заступниці й коханки: «Але ж у неї були цільові гроші фонду! Готівка! Cash!» [6, с. 16]. Цей американський «біоробот» чітко розрізняє роботу й дозвілля: «Вона була моя леді-френд поза фундацією!» – невимушено відповідає Джері на слушне запитання Чеканчука: «Тобі шкода готівки чи Мар'яни?» [6, с. 17].

У цьому ж контексті варто згадати й колишнього провінціала Олександра Чеканчука, який доволі вправно імітує в столиці успішного працівника фонду, а до того ж – письменника, автора цілком пристойного, за словами головної героїні, роману «Вирвані роки», де він описує власні поневіряння

на півночі, куди був змушений поїхати, аби заробити гроші на квартиру в Києві. Водночас Чеканчук ретельно приховує страшну таємницю – участь у колективному вбивстві якогось Чобану, котрий крав гроші у товаришів і зрештою зазнав їхнього безжального самосуду.

Хоча, з іншого боку, в середовищі фальшивої київської інтелігенції така поведінка, по суті, була нормою – зокрема й для головної героїні. Своїм становищем експертки Мар'яна, як відомо, не раз зловживала. Вона навіть не гребувала збагаченням за рахунок чужих талантів, при кожній слушній нагоді обережно «підкрадала» гроші благодійного фонду й навіть збирала приватну колекцію з картин, створених обдарованими дітьми – «нерідко тяжко й невиліковно хворих, приречених на животіння у злиднях» [1, с. 203]. Про це знали й окремі її друзі та колеги з фундації, однак така поведінка не викликала в них жодного осуду. «Ти ж бачила, яку картинну галерею вона зібрала? А також вона дарувала картини друзям. Одну подарувала навіть мені. Може, одного дня зберемося в мене, то побачиш» [6, с. 140], – цілком цілком спокійно й буденно ділиться з Ларисою деякими таємницями працівників фундації Олександр Чеканчук [6, с. 140]. Ба більше, тепер вони вже між собою – щоправда, «по-інтелігентному» – ділять цей доволі сумнівний спадок покійної.

Підтримуючи обдарованих дітей, Мар'яна водночас рішуче відсікала тих, чий талант, на її думку, жодним чином не заслуговує на підтримку. Героїня Є. Кононенко опікується надзвичайно обдарованою, але тяжко хворою дівчинкою-художницею з Новожахова – Любою Козовою, чиї картини є справжніми шедеврами й користуються великим попитом в іноземців. Натомість те, що намагається зробити Юрко Підгубний зі своєю паралізованою сестрою Ліною, виглядає лише жалюгідною імітацією творчості Люби.

Цілком закономірною видається й паралель між сином Мар'яни та Юрком Підгубним. Обидва – своєрідні ізгої, хоча й з різних причин: перший живе за кордоном і вже майже забув рідну мову, а другий, ставши карним злочинцем, порвав зв'язки з родиною та звичним оточенням.

Олександр Брайко слушно називає роман «Імітація» «версією соціально заангажованого “громадсько-звинувачувального” детективу» [2, с. 49]. Тут різко протиставляються блиск ілюзорного столичного життя та жорстоке животіння в «Богом забутих» провінції, де люди – в прямому й переносному сенсі – заради зайвої гривні (хоча для них вона зовсім не зайва)

ладні «мити ноги» столичним гостям. Недарма район, у якому мешкає невиліковно хвора юна художниця, авторка назвала Новожаховом. Тотальне безробіття й безпросвітні злидні на тлі розкоші нуворишів, на кшталт Колі Кубова, чий палац такий великий, що без мобільного телефону там легко заблукати, формують середовище, де злочинність виростає з убогства та ненависті до тих, хто опинився на вершині несправедливої суспільної піраміди, а надто тих, хто проявляє погорду на адресу темних мас мешканців таких Новожахових. Можливо, саме необережна фраза головної героїні про те, що картині Юрка й Ліни місце хіба що «на дверях нужника» [6, с. 183], і стала фатальним поштовхом до її загибелі.

Імітуючи роботи Люби Козової, Юрко не може збагнути, чому іноземці купують картини цієї хворої дівчини, а його з сестрою – ні. Хлопець, який мріяв урятувати родину від злиднів, не вірить, «що все закінчено, грандіозний задум провалився. Дива не буде! Грошей не буде! І сестру Ангеліну ніякий чарівник не перетворить на нормальну довгоногу дівчину» [6, с. 184]. У відчаї підліток – певно, перебуваючи в напівсвідомому стані – скоює жажливий злочин, сам не розуміючи навіщо «біг за Мар'яною».

З тієї ж безнадії Юрко приручає скаженого щура, що заважав відпочинку всім нічліжникам мистецької школи, зокрема й членам «Групи Пошуку Істини» – Ларисі та Олександрові Риженку. Фактично сам підліток перетворився на скаженого щура, який заважає людям жити. Утікши після вбивства, він, найімовірніше, продовжить чинити зло, надто зважаючи на те, що міліція навряд чи буде обтяжуватися пошуками злочинця, оскільки друзі Мар'яни не повідомили про скоєне офіційним органам, яким вони, зрештою, і не довіряють.

**Висновки.** Попри детективну форму, роман Євгенії Кононенко має виразне соціальне заострення: авторка нещадно демаскує київський «бомонд», який претендує на роль інтелектуальної та моральної еліти. Письменниця називає свріх персонажів *елітаріями*: заможними, мобільними, євроорієнтованими, але відірваними від більшості населення та нерідко корумпованими. Підтримуючи обдарованих дітей, вони одночасно імітують благодійність, користуючись чужими талантами для власного збагачення. Навіть саме розслідування вбивства головної героїні є, за великим рахунком, імітацією.

«Детективний сюжет у дебютному романі Кононенко, – зауважує Роксана Харчук, – слугує



своєрідною наживкою для читача, а значення твору полягає не так у хитросплетіннях різних сюжетних ліній, <...> як у тому, що авторка подала переконливий зліпок українського суспільства 1990-х років» [10, с. 63]. Через образи інтелігенції, змальовані з іронією й психологічною глибиною, авторка виявляє симптоми моральної кризи та втрати ідентичності. Дослідження роману крізь призму імітації дозволяє поглибити розуміння художніх стратегій української прози перехідного періоду.

Назва «Імітація» влучно передає головний нерв епохи, у якій майже все – від материнської любові до інституцій та державних структур – підмінюється імітацією. Багато з порушених Євгенією Кононенко проблем залишаються актуальними й сьогодні в країні, спустошеній війною. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення інших творів Євгенії Кононенко з метою глибшого розуміння її художнього світу та соціокультурних рефлексій.

### Список літератури:

1. Бетко І. Проблема інтерпретації архетипальних мотивів персони і тіні в українській постмодерній прозі (на прикладі вибраних творів Євгенії Кононенко й Оксани Забужко). Тека Ком. Pol.-Ukr. Związ. Kult. – OL PAN, 2009, S. 200–211.
2. Брайко О. Екзистенційні проблеми крізь призму детективного жанру (романи Євгенії Кононенко). *Слово і час*. 2003. № 2. С. 48–57.
3. Волощук Л. Феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. С. 62–66. URL: <http://litzbirnyk.com.ua/vipusk-4-19-2017> (дата звернення: 22.05.2025).
4. Гамоліна У. В., Соловей О. Є. Жанровий мікст і актуальність проблематики в романі Євгенії Кононенко «Імітація». *ДонНУ імені Василя Стуса Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса* / ред. кол. М. І. Прихненко (голова) та ін. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. Вип. 11, т. 2. С. 91–94.
5. «Жіночі голоси у вітчизняній літературі» : метод. поради на допомогу популяризації сучас. укр. худож. кн. / Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської; уклад. Н.П. Супрунець. Донецьк : Сх. вид. дім, 2008. 24 с.
6. Кононенко Є. Імітація : Роман / Євгенія Кононенко. 2 вид., випр. Львів: Кальварія, 2008. 192 с.
7. Соловей О. Романи Євгенії Кононенко: бестселери для «елітаріїв»? *Слово і час*. 2003. № 2. С. 58–62.
8. Стріха М. Дзеркало доби імітацій. URL: [https://zn.ua/ukr/ART/dzerkalo\\_dobi\\_imitatsiy.html](https://zn.ua/ukr/ART/dzerkalo_dobi_imitatsiy.html) (дата звернення: 22.05.2025).
9. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період : навч. посіб. 2-ге вид. стерео. К. : ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
10. Харчук Р. Проза Євгенії Кононенко: теми, ідеї, жанри, стиль. *Слово і Час*. 2024. № 1 (733). С. 56–70.

### Novykov A. O. THE ARTISTIC REFLECTION ON THE CONCEPT “IMITATION” IN YEUVHENIIA KONONENKO’S NOVEL “IMITATION”

*The article emphasises that one of the most interesting Yevhenia Kononenko’s works is the novel ‘Imitation’. It is a detective story, but in terms of raising complex intellectual and philosophical issues, it goes beyond this genre. The author focuses on the extraordinary personality and intellectual, Mariana Khrypovych, who categorically rejects any kind of dullness and imitation of true values, both spiritual and material. She publicly advocates for these views on TV screens and in the pages of prestigious newspapers and appears to genuinely strive to implement them as deputy director of an international foundation for gifted children. The novel’s main character is a strong believer of the concept that it is necessary to support not children’s institutions, such as music schools, art schools, and concerts of children’s groups, but bright talents by giving them large scholarships, organising their exhibitions and concerts, and paying for their education in prestigious educational institutions. But in fact, Mariana constantly and quite intentionally compromises with her conscience. It started in her youth, when after graduating from the Art Institute, Mariana as a gifted girl who thought there was “nothing in the world better than painting”, clearly realised that the profession of an artist was risky, as others would evaluate her works, so she decided to become an art critic. However, her compromises did not end with that. Mariana does not disdain to enrich herself with the talents of terminally ill children, gathering her private collection of their paintings.*

*The article also highlights that a similar pragmatism (although not so evident) is also manifested in the behaviour of Mariana’s closest friends and colleagues, Larysa, Oleksandr Ryzhenko and Oleksandr Chekanchuk. Furthermore, the study draws attention to the fact that Ye. Kononenko encourages the reader to think that the era in which her characters live is an era of imitation, e.g. imitation of state-building, artistic creativity, intellectual discussions, etc.*

**Key words:** imitation, detective, gifted children, pragmatism, compromises, personal exhibitions, Truth Seeking Group, mad rat.